

WARISAN SEJARAH ISTANA TENGGU LONG, BESUT, TERENGGANU: DAYA PENARIK DAN PERSEPSI MASYARAKAT DALAM USAHA MEMARTABATKANNYA

NUR HAIZA BINTI A.KADIR*
NUR AZUKI BIN YUSUFF**

Abstrak

Istana Tengku Long di perkampungan diraja kesultanan melayu lama, Besut merupakan peninggalan sejarah yang bernilai. Usaha memartabatkannya perlu diamati melibatkan perincian daya penarik kepada generasi baru, tahap kesedaran masyarakat dan bagaimana usaha menarik minat masyarakat. Melalui dokumentasi, rujukan sistematik dan wawancara, daya penariknya lebih tertumpu kepada bahan warisan, aset pelancongan dan bahan pendidikan, selain lokasi yang strategik. Satu kajian rintis menggunakan instrumen soal selidik ke atas 30 orang responden secara rawak telah dijalankan untuk mengukur tahap pengetahuan dan persepsi masyarakat terhadap Istana Tengku Long, Terengganu. Hasil dapatan kajian mendapati 88 peratus responden mengetahui tentang sejarah istana ini dan menyokong penuh segala usaha pemeliharaan dan perlindungan ke atasnya. Hal ini mungkin didokong oleh faktor tahap pendidikan dan pekerjaan. Namun begitu, hasil dapatan kajian ini pastinya memberi impak yang lebih ketara jika disusuli dengan usaha oleh pihak pembuat dasar mahupun perseorangan mengangkat martabat warisan sejarah ini ke tahap lebih tinggi dengan menerbitkan atau memperihalkan semula kisah dan sejarah sebenar Istana Tengku Long, sekaligus menarik minat masyarakat lebih mencintai warisan sejarah Malaysia.

Kata Kunci: warisan sejarah, daya penarik, pengetahuan, persepsi, menarik minat.

* Pelajar Sarjana di Pusat Pengajian Bahasa dan Pembangunan Insaniah, Universiti Malaysia Kelantan.

** Pensyarah Kanan di Pusat Pengajian Bahasa dan Pembangunan Insaniah, Universiti Malaysia Kelantan

Abstract

Istana Tengku Long in the village of old royal Malay sultanate, Besut, is a valuable historical heritage. The efforts to establish its prestige need to be observed involving the details of attracting the new generations, the level of awareness and how the drawing power arouse interests in the society. Through documentation, systematic references and interviews, the drawing power is more focused on material heritage, tourism assets and educational materials, in addition to its strategic location. A pilot study distributing questionnaires randomly to 30 respondents was conducted to measure the level of knowledge and public perception of the Palace Tengku Long, Terengganu. The findings showed that 88 percent of the respondents knew about the history of this castle and fully supported all efforts to maintain and protect it. This may be supported by the level of education and employment. However, the findings of this study certainly instil a more significant impact if it is followed by the efforts of policy makers or individuals to elevate the prestige of this natural heritage to a higher level through publishing or retelling the true story and history of Istana Tengku Long, concurrently triggering the public interests to love the historical heritage of Malaysia.

Keywords: *Heritage, Charm, Knowledge, Perceptions, Interests.*

* Post-graduate at Centre of Language Studies and Human Development, University Malaysia Kelantan
** Senior Lecturer at Centre of Language Studies and Human Development, University Malaysia Kelantan

1.0 Pengenalan

Malaysia terkenal sebagai sebuah negara yang makmur dengan penduduk berbilang kaum dan menjadi tumpuan pelancong untuk menikmati keindahan alam semula jadi. Malaysia turut kaya dengan warisan sejarahnya yang terdiri daripada pelbagai artifak, monumen, bangunan bersejarah serta warisan kebudayaan masyarakat yang pelbagai. Menurut Wordsworth (2001), lebih 95% masa manusia dihabiskan di dalam ataupun berdekatan bangunan. Keadaan dan kualiti sesebuah bangunan turut memainkan peranan penting di mana tahap kehidupan dan sikap perlakuan pada masa lalu mahupun pada masa kini telah bergabung bagi membentuk satu karakter dan jati diri masyarakat yang unik (Wordsworth, 2001; Fielden, 2003).

Warisan sejarah di Malaysia terdiri daripada warisan tidak fizikal dan fizikal. Warisan tidak fizikal/nyata (budaya hidup masyarakat yang pelbagai) seperti adat istiadat sesuatu upacara, kesenian; lagu-lagu rakyat, muzik, tarian, permainan tradisi dan pakaian. Warisan bentuk nyata/fizikal (bangunan, monumen dan tapak bersejarah) lebih menampakkan kesan yang perlu dipelihara (Akta Warisan Kebangsaan, 2005)

Dalam membantu mengekalkan keunikan masyarakat sesebuah kawasan dan melindungi sumber sejarah yang penting, penggunaan semula bahan-bahan sejarah dan menghidupkan kembali memori sejarah untuk kegiatan pelancongan dilihat sebagai salah satu cara yang berkesan (Neumayer 2004). Pelancong yang berminat dengan sejarah secara tidak langsung berminat untuk mencari pengalaman yang asli atau *authentic* (MacCannel 1976:14). Oleh itu, adalah penting untuk setiap badan berkaitan menyediakan dan mempersembahkan bahan-bahan bersejarah yang bukan sahaja mampu menarik kedatangan pelancong bahkan menjadi satu sumber pengetahuan penting kepada masyarakat. Kertas kerja ini berperanan bagi memperincikan daya penarik Istana Tengku Long kepada generasi baru, seterusnya kertas kerja ini akan memberikan dapatan terhadap mengukur tahap pengetahuan dan persepsi masyarakat terhadapnya dan seterusnya cadangan diutarakan bagi menarik minat masyarakat.

2.0 Kajian Literatur

2.1 Bahan Sejarah Sebagai Produk Pelancongan Bagi Generasi Baru.

Menurut Ahmad (2002), salah satu aspek kepentingan penyelenggaraan bangunan warisan adalah bahan warisan. Kini, kesedaran dan minat masyarakat serta negara kepada bahan warisan kian meningkat.

Paul Box (1999) menyatakan usaha melibatkan orang awam atau komuniti dalam pemeliharaan warisan adalah sukar dan mencabar, kerana mereka tidak melihat sebarang keuntungan kesan daripada tindakan tersebut. Kesedaran yang rendah ini seharusnya menimbulkan kerisauan kepada semua pihak

Powell (1994) menjelaskan pengkalan bangunan dan kawasan bersejarah dapat dijadikan sebagai bahan bukti sejarah yang berharga dan perlu dikekalkan untuk generasi akan datang. Begitu juga, peninggalan sejarah Istana Tengku Long seharusnya diperincikan semula supaya generasi hari ini dapat mengimbas kembali era dan detik sejarah yang dialami negara.

Ahmad (2002) menjelaskan kesedaran berkait rapat dengan bahan sejarah sebagai daya tarikan pelancong. Beliau menyatakan bangunan warisan dapat memberikan sumber pendapatan kepada masyarakat setempat dan negara. Contohnya dapat diperhatikan seperti Kota A-Famosa di Melaka, Bangunan Sultan Abdul Samad di Kuala Lumpur dan Kota Cornwallis di Pulau Pinang yang sering menjadi tumpuan pelancong tempatan mahupun luar Negara.

Pada masa kini, banyak negara membangun telah menjadikan warisan dan pelancongan budaya sebagai unsur yang penting dan kian berkembang. (Li, Wu et al. 2008). Pelancongan merupakan salah satu cara komunikasi berkesan yang menghubungkan masa lalu dan masa kini (Ateljevic and Doorne, 2003). Menurut Quan and Wang, 2004 terdapat hubungan yang signifikan antara pelancongan dan identiti. Apabila warisan dan budaya lebih ditumpukan pada aktiviti pelancongan, hubungan ini dapat dilihat dengan lebih jelas lagi. Di Eropah, usaha-usaha untuk menjadikan warisan sejarah sebagai satu produk pelancongan berharga telah lama dilakukan berabad lamanya oleh pihak pemerintah. Bagi pelancong yang berminat dengan warisan sejarah, mereka

akan mencari pengalaman dan aktiviti yang asli yang boleh menggambarkan sesebuah keadaan masyarakat dan kisah pada zaman silam. (National Trust for Historic Preservation, 2011). Justeru, pelancongan warisan adalah memfokuskan kepada cerita masyarakat dan tempat yang disampaikan melalui usaha pemuliharaan dan pemeliharaan serta interpretasi landskap budaya (National Association of Tribal Historic Preservation Officers, 2011).

Warisan sejarah amat penting kepada negara namun ketidakpedulian, sikap berkecuali dan kurangnya maklumat atau data mengenai bangunan warisan menyebabkan banyak menyebabkan kerja-kerja pemeliharaan sukar dilaksanakan (Ghafar Ahmad, 1994). Pemuliharaan bangunan warisan adalah tugas penting bagi memastikan khazanah-khazanah yang bernilai ini dapat dipelihara bagi generasi masa hadapan. Bangunan warisan penting kerana nilai senibinanya yang unik tidak terdapat pada bangunan moden. Ia menjadi bukti kepada sesuatu era dan peristiwa masa lalu.

Pendidikan warisan sebenarnya menyumbang kepada pendidikan tidak formal kerana secara tidak langsung konsep ini mengembangkan pengetahuan masyarakat dalam pelbagai disiplin ilmu (Ab Samad Kechot et. al., 2012). Menurut Normah (1998) pelajar mempunyai perbezaan dari segi perkembangan kognitif, kematangan, kebolehan, minat, pengalaman, emosi dan latar belakang persekitaran sosial, namun tidak begitu berbeza dari segi umur. Dalam kempen pemeliharaan warisan misalnya, pengunjung akan didedahkan dengan aktiviti yang boleh mengasah pemikiran sehingga mereka boleh berfikir secara kreatif dan inovatif

3.0 Sejarah Besut dan Istana Tengku Long

Besut pada asalnya merupakan daerah autonomi yang bebas sebelum menjadi sebuah daerah naungan Terengganu. Besut berasal daripada nama ketua masyarakat dari suku pangan/sakai yang bernama Raja Sang Nyana yang merupakan penduduk asal di situ. Tempat perlindungan lanun dikatakan terletak di Kuala Besut.

Abdullah Munshi dalam Kisah Pelayaran Abdullah ke Kelantan dan Raja Ali Haji dalam Tuhfat al Nafis yang diterjemah semula oleh Matheson (1982) mengisahkan sekumpulan pedagang dari Patani yang

diketahui oleh Chik Wan Abdul Latif (orang Sumatera) datang ke Besut. Beliau mengadakan perjanjian damai dengan suku kaum pangan dan membina sebuah perkampungan di tepi Sungai Besut yang diberi nama Palembang. Selepas kematian Chik Wan, kuasa pemerintahan diambilalih anaknya, Encik Namat. Oleh kerana pelbagai rintangan yang menimpa beliau termasuk serangan dari lanun-lanun di pulau sekitar Besut, beliau telah meminta bantuan daripada Sultan Mansur 1 (sultan Terengganu kedua) bagi memerangi lanun tersebut. Anak Sultan Mansur 1 sendiri (Tengku Abdul Kadir) berjaya menghalau kumpulan lanun dan dilantik sebagai pemerintah Besut. Encik Namat pula dilantik sebagai pembesar daerah.

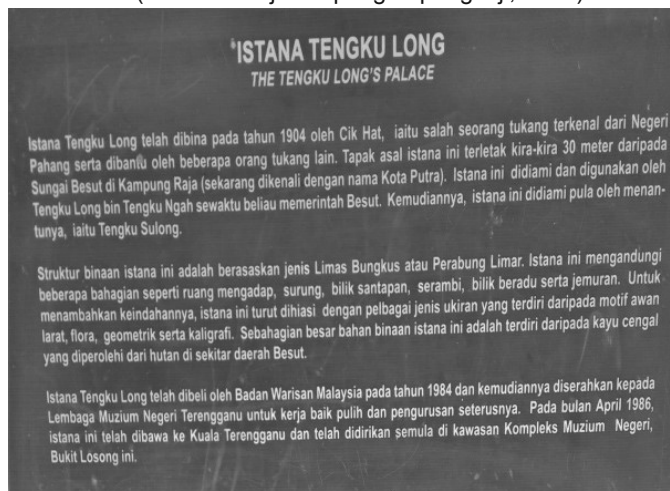
Tengku Abdul Kadir memajukan Besut dengan membina benteng pertahanan sepanjang Sungai Besut yang berhampiran dengan Palembang dan membuat tempat kediamannya (Istana Tengku Long) di kawasan Kampung Raja. Selepas kematiannya, puteranya (Tengku Ali) telah mengambil alih pemerintahan. Tengku Ali bagaimanapun enggan tunduk kepada pemerintahan Yang Dipertuan di Kuala Terengganu kerana dasar Sultan Umar yang memerintah daerah-daerah sekitar Terengganu secara autonomi dan telah mencabar kewibawaan Tengku Ali.

Perang saudara akhirnya tercetus pada 22 November 1875 bersamaan 23hb Syawal 1292H. Pasukan Engku Saiyed Seri Perdana utusan Sultan Terengganu telah membedil Besut dari laut namun mereka mendapati Tengku Ali telah melarikan diri ke Kelantan. Tengku Ali dikatakan telah meninggal dunia di Kelantan pada 11 Zulkaedah 1292H atau pada 9 Disember 1875 selepas kejadian yang berlaku di Besut. Kegagalan Tengku Ali dalam perang saudara ini menyebabkan Besut tiada pemerintah. Justeru, pemerintahan Besut diwakilkan kepada Tengku Ngah dan kemudiannya diserahkan kepada Tengku Chik Haji anak Tengku Abdul Kadir sebagai pesuruhjaya. Semasa pemerintahan Tengku Chik Haji, daerah Besut mula beransur maju dan mengalami perubahan (Muhammad Saleh Haji Awang, 1992). Tengku Long Tengku Ngah pula adalah Pesuruhjaya Besut yang kedua selepas mengambil alih tampuk pemerintahan daerah Besut daripada pesuruhjaya pertama. Setelah beberapa lama memerintah daerah Besut, Tengku Long kemudiannya diganti oleh menantunya sebagai Pesuruhjaya Besut yang ketiga iaitu Tengku Sulong, suami kepada Tengku Kembang

Rajah 1: Istana Tengku Long, Terengganu
(Sumber: Kajian lapangan pengkaji, 2016)

Rajah 2: Papan Info Istana Tengku Long
(Sumber: Kajian lapangan pengkaji, 2016)

Istana Tengku Long merupakan pusat pemerintahan daerah besut yang didiami oleh kerabat diraja Terengganu. Nama gelaran istana Tengku Long adalah mengambil sempena nama Tengku Long bin Tengku Ngah. Istana ini pada asalnya merupakan salah satu kelompok bangunan lama yang dahulunya merupakan pusat pentadbiran utama Negeri Besut. Istana ini telah digunakan oleh dua orang pemerintah sahaja (Saharom,Surea, Mior dan Norizan, 1982).

Ada dua pandangan berkenaan tarikh pembinaan Istana Tengku Long. Menurut catatan Tan Sri Mubin Sheppard, istana ini dibina pada tahun 1850M semasa di bawah pemerintahan Tengku Abdul Kadir. Namun, pandangan kedua mengatakan pada tahun 1904M berdasarkan kepada tarikh yang terdapat pada salah satu ukiran di istana tersebut. Berdasarkan maklumat yang terpapar di hadapan Istana Tengku Long (rujuk rajah 2) tapak asal istana ini terletak di kira-kira 30 meter daripada Sungai Besut di Kampung Raja (sekarang dikenali dengan nama Kota Putra). Istana Tengku Long ini dibeli oleh Badan Warisan Malaysia (1984) dan diserahkan kepada Lembaga Muzium Negeri Terengganu. Pada april 1986, istana ini dibawa ke Kuala Terengganu dan didirikan semula di kawasan Kompleks Muzium Negeri.

Seperti sebuah rumah, istana juga merupakan satu cabang ruang kediaman yang terdiri daripada pelbagai fungsi dan kegunaan (Ossen et al, 2010). Istana merupakan tempat pentadbiran dan persidangan bersama pembesar-pembesar negara selain menjadi tempat kediaman kerabat diraja. Istana juga menjadi tempat pertemuan dengan utusan luar, tempat menjalani aktiviti keagamaan dan pengajian islam (Jelani Harun, 2011).

Istana ini dibahagikan kepada 13 bahagian utama iaitu surung, ruang tengah, ruang beradu, ruang santapan, dapur, pelantar, balai, bilik khas, serambi, bilik bersiram, halaman luar, rumah padi dan bilik air (Saharom et.al,1982).

Ruang surung dan ruang balai adalah antara ruang yang digunakan untuk tujuan pentadbiran. Ruang surung digunakan untuk tujuan rasmi dan meraikan tetamu serta tempat berehat untuk raja. Balai pula digunakan untuk bermesyuarat antara raja, penghulu dan pembesar. Kedua-dua ruang ini terletak berhampiran satu sama lain dan saling berkaitan (Hazrina Haja Bava, Farhana dan Sulaiman,2012)

4.0 Metodologi Kajian

Dalam kajian ini, metodologi penyelidikan ini melibatkan kutipan data, analisis data dan menterjemahkan data dalam bentuk jadual, rajah dan foto. Kajian ini menggunakan kaedah kualitatif iaitu temu bual eksklusif dan pemerhatian di samping rujukan dokumentasi pelbagai sumber untuk mendapatkan maklumat sebenar tentang sejarah Istana Tengku Long dan daya penarik yang ada pada warisan tersebut. Manakala kaedah kuantitatif menggunakan instrumen soal selidik digunakan untuk mengukur tahap kesedaran masyarakat terhadap warisan sejarah Istana Tengku Long.

5.0 Keputusan

5.1 Kajian Rintis

Kajian rintis ini dilakukan sebelum kajian sebenar dilakukan. Kajian ini dilakukan untuk melihat kebolehlaksanaan atau kemunasabahan kajian yang bakal dilakukan. Bagi menjalankan kajian rintis, soal selidik ini diedarkan kepada 30 orang pengunjung yang mengunjungi tapak warisan Istana Tengku Long yang terletak di Muzium Negeri Terengganu. Soal selidik ini diedarkan secara rawak kepada pengunjung. Soal selidik ini dibahagikan kepada tiga bahagian iaitu bahagian A untuk demografi responden, bahagian B untuk aspek pengetahuan responden tentang Istana Tengku Long dan bahagian C untuk persepsi pengunjung yang mengunjungi Istana Tengku Long. Soal selidik ini menggunakan skala likert. Nilai skor Likert yang paling tinggi menggambarkan tahap persepsi yang positif manakala nilai skor Likert yang rendah menggambarkan tahap persepsi yang negatif.

5.1.1 Demografi Responden

Jadual 1: Demografi Responden

Demografi	Kekerapan	Peratus
Jantina		
Lelaki	8	26.7
Perempuan	22	73.3
Jumlah	30	100.0
Umur		
26- 45	18	60
45 ke atas	12	40
Jumlah	30	100
Pekerjaan		
Tidak bekerja	4	13.3
Bekerja sendiri	17	56.7
Profesional	9	30.0
Jumlah	30	100.0
Pendidikan		
Spm/Stpm	3	10.0
Diploma / Ijazah	18	60.0
Sarjana / Phd	9	30.0
Jumlah	30	100.0
Tempat kelahiran		
Terengganu	20	66.7
Luar Terengganu	10	33.3
Jumlah	30	100.0

Daripada kajian yang melibatkan seramai 30 orang responden ini, seramai 8 lelaki dan 12 orang wanita terlibat dengan peratusannya ialah masing-masing 26.7 dan 73.3 peratus. Dari segi umur pula, pengkaji telah memmbahagikan umur kepada 15-25 tahun, 26-45 tahun dan 46 tahun ke atas. Bagi kategori 26-46 tahun sebanyak 18 responden terlibat iaitu sebanyak 60 peratus, manakala

bagi kategori 46 tahun ke atas sebanyak 12 responden terlibat iaitu 40 peratus. Dari segi pekerjaan pula, seramai 4 responden tidak bekerja iaitu sebanyak 13.3 peratus, manakala seramai 17 responden bekerja sendiri iaitu 56.7 peratus dan seramai 9 responden bekerja dalam sektor profesional iaitu sebanyak 30 peratus. Dari aspek pendidikan pula seramai 3 responden mempunyai taraf pendidikan sehingga spm atau stpm iaitu 10 peratus, manakala 18 responden mempunyai pendidikan sehingga diploma atau ijazah iaitu 60 peratus dan seramai 9 orang responden mempunyai taraf pendidikan sehingga sarjana atau phd iaitu 30 peratus. Manakala dari aspek tempat kelahiran responden pula, seramai 20 responden yang terlibat adalah berasal dari Terengganu iaitu 66.7 peratus manakala 10 responden adalah dari luar Terengganu iaitu 33.3 peratus.

5.1.2 Aspek pengetahuan responden tentang Istana Tengku Long

Jadual 2: Analisis Alpha Cronbach's soal selidik bahagian B

Reliability Statistics			
Cronbach's Alpha	N of Items	N of Responden	Percentage
0.96	3	30	100

Jadual 2 menunjukkan nilai pekali Cronbach Alpha berdasarkan soal selidik bahagian B dengan 30 orang responden dan nilai yang diperolehi adalah 0.96. Nilai ini menunjukkan kesahan dan kebolehpercayaan tinggi dalam kajian iaitu nilai Cronbach's Alpha iaitu pada tahap >0.6 .

Jadual 3: Analisis Soal Selidik Bahagian B

Bil	Aspek Pengetahuan Sejarah Istana Tengku Long	Keputusan						
		Kekerapan (Peratus)					Min	Sisihan Piawai
		1 Sangat tidak setuju	2 Tidak setuju	3 Tidak pasti	4 Setuju	5 Sangat tidak setuju		
1	Saya memahami sejarah istana Tengku Long yang terdapat di muzium kerana maklumat mencukupi		4 (13.3%)		26 (86.7%)		3.7	0.69
2	Saya sudah pun mempunyai pengetahuan tentang istana Tengku Long sebelum datang ke muzium		4 (13.3%)		26 (86.7%)		3.7	0.69
3	Istana Tengku Long yang terdapat di muzium sesuai dijadikan bahan kajian sejarah			4 (13.3%)	26 (86.7%)		3.9	0.34

Jadual 3 menunjukkan keputusan yang diberikan oleh pelancong tempatan ke atas kaji selidik yang dijalankan. Bagi soalan pertama 4 responden (13.3%) tidak setuju bahawa mereka memahami akan sejarah istana Tengku Long yang terdapat di muzium kerana maklumat mencukupi manakala 26 responden (86.7%) bersetuju. Bagi item mempunyai pengetahuan tentang istana tersebut sebelum datang ke muzium hanya 4 responden (13.3%) tidak setuju manakala 26 responden (86.7%) bersetuju. Seterusnya bagi item istana warisan ini sesuai dijadikan bahan kajian sejarah, 4 responden (13.3%) tidak pasti manakala 26 responden (86.7%) bersetuju

5.1.3 Persepsi responden tentang Istana Tengku Long

Jadual 4: Analisis Alpha Cronbach's soal selidik bahagian C

Reliability Statistics			
Cronbach's Alpha	N of Items	N of Responden	Percentage
0.8	10	30	100

Jadual 4 menunjukkan nilai pekali Alpha Cronbach's berdasarkan soal selidik bahagian B dengan 30 orang responden dan 10 item soal selidik. Nilai yang diperoleh adalah 0.8. Nilai ini menunjukkan kesahan dan kebolehpercayaan tinggi dalam kajian iaitu nilai Cronbach's Alpha pada tahap >0.6 .

Jadual 5: Analisis Soal Selidik Bahagian C

Bil	Persepsi Responden Terhadap Istana Tengku Long	Keputusan						
		Kekerapan (Peratus)					Min	Sisihan Piawai
		1 Sangat Tidak Setuju	2 Tidak Setuju	3 Tidak Pasti	4 Setuju	5 Sangat Setuju		
1	Istana ini simbol budaya dan warisan sejarah		1 (3.3%)	3 (10%)	26 (86.7%)		3.83	0.46
2	Istana ini mempunyai nilai estetika		2 (6.7%)	1 (3.3%)	27 (90%)		3.83	0.53
3	Istana ini mempunyai prospek kemajuan ekonomi dan pelancongan		1 (3.3%)	3 (10%)	26 (86.7%)		3.83	0.46
4	Istana ini harus dikekalkan dalam reka bentuk asal		2 (6.7%)	2 (6.7%)	26 (86.7%)		3.8	0.55
5	Istana ini lambang identiti setempat		2 (6.7%)	8 (26.7%)	20 (66.7%)		3.6	0.62
6	Istana Tengku Long menjadi kebanggaan masyarakat		2 (6.7%)	8 (26.7%)	20 (66.7%)		3.6	0.62
7	Istana warisan ini sangat penting untuk dipelihara			4 (13.3%)	26 (86.7%)		3.87	0.34
8	Istana ini sesuai dijadikan kawasan rekreasi sosial		2 (6.7%)	4 (13.3%)	16 (53.3%)	8 (26.7%)	4.0	0.83
9	Kemudahan yang disediakan di lokasi tapak warisan memuaskan				17 (56.7%)	13 (43.3%)	4.43	0.5
10	Pihak pengurusan memberikan layanan mesra kepada pengunjung				17 (56.7%)	13 (43.3%)	4.43	0.5

Berdasarkan Jadual 5, bagi item pertama 26 responden (86.7%) bersetuju istana ini sebagai simbol budaya dan warisan sejarah manakala 3 responden (10%) tidak pasti dan hanya seorang responden (3.3%) tidak setuju. Bagi item kedua 27 responden (90%) bersetuju bahawa istana ini mempunyai nilai estetika manakala 2 responden (6.7%) tidak bersetuju dan seorang responden (3.3%) tidak pasti.

Bagi aspek ketiga 26 responden (86.7%) bersetuju bahawa istana ini mampu menarik pelancong dan menyumbang kepada kemajuan ekonomi. Manakala seorang responden (3.3%) tidak setuju dan 3 (10%) responden tidak pasti. Bagi item seterusnya 26 responden (86.7%) bersetuju supaya istana ini dikekalkan dalam bentuk asal dan 2 responden (6.7%) tidak setuju serta 2 responden (6.7%) tidak pasti. Seterusnya bagi item istana ini sebagai lambang identiti seramai 20 orang responden (66.7%) bersetuju manakala 8 responden (26.7%) tidak pasti dan hanya 2 responden (6.7%) tidak setuju. Kemudian, bagi item istana ini menjadi kebanggaan masyarakat seramai 20 orang responden (66.7%) bersetuju manakala 8 responden (26.7%) tidak pasti dan hanya 2 responden (6.7%) tidak setuju. Seterusnya, seramai 26 orang responden (86.7%) setuju bahawa istana ini penting untuk dipelihara manakala 4 responden (13.3%) tidak pasti. Bagi item istana ini sesuai untuk dijadikan kawasan rekreasi sosial seramai 16 responden setuju dan 8 responden pula sangat bersetuju manakala terdapat responden tidak setuju dan tidak pasti iaitu masing-masing 2 (6.7%) dan 4 (13.3%) responden. Seterusnya bagi item kemudahan yang disediakan di kawasan istana tersebut adalah memuaskan sebanyak 17 responden (56.7%) bersetuju dan 13 responden (43.3%) pula sangat setuju. Bagi item terakhir iaitu pihak pengurusan memberikan layanan mesra kepada pengunjung sebanyak 17 responden (56.7%) bersetuju dan 13 responden (43.4%) pula sangat setuju.

6.0 Perbincangan dan Cadangan.

Terdapat dua fokus utama dalam perbincangan ini. Pertama, dapatan kajian menunjukkan banyak respon positif berkaitan persepsi terhadap warisan Istana Tengku Long daripada responden yang ditemui. Mereka dilihat sangat terbuka dan menyambut baik sebarang usaha memelihara bangunan warisan ini. Faktor ini mungkin dipengaruhi oleh latar belakang pendidikan dan pekerjaan responden. Namun begitu, terdapat juga aspek-aspek yang boleh diperhalusi seperti maklumat dan pengetahuan

mencukupi tentang sejarah sesebuah bangunan warisan. Dapatan kajian ini selari dengan kajian yang dilakukan oleh Simpsons, Keith and Associates dan Landsdowne Market Research (2007) dalam *Valuing Heritage in Ireland* yang mendapati kebanyakan masyarakat Ireland sedar tentang kepentingan warisan dan ketinggian nilai untuk melindunginya. Mereka juga tidak keberatan untuk turut sama menyumbang tenaga dan wang untuk sama-sama melindungi warisan sejarah yang ada. Manakala satu lagi kajian oleh Adeniran dan Akinlabi (2011) dalam *Perceptions on cultural significance and heritage conservation : A case study of Sussan Wenger's* yang telah menjalankan satu kajian di Nigeria untuk menentukan persepsi masyarakat terhadap signifikan budaya dan pemuliharaan warisan menunjukkan bahawa masyarakat menyokong sepenuhnya usaha memulihara warisan sejarah di tempat mereka. Mereka juga menyokong penuh cadangan supaya bangunan warisan itu dijadikan muzium dan pusat pelancongan.

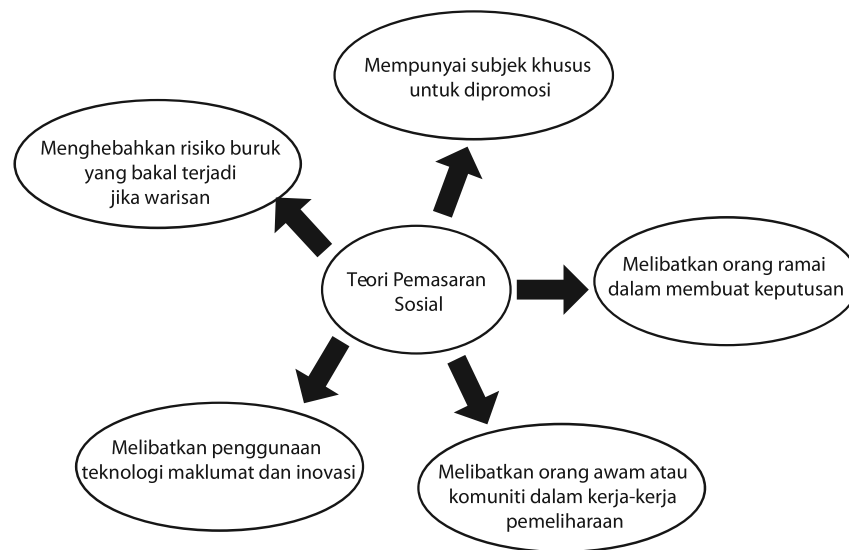
Secara perbandingan, dapat dilihat bahawa usaha mengkaji persepsi dan kesedaran masyarakat terhadap warisan telah dibuat oleh ramai pengkaji dalam ataupun luar negara. Kesimpulannya, masyarakat sedar dan positif terhadap usaha pemuliharaan dan pemuliharaan warisan namun tahap ketersampaian maklumat dan bahan sejarah di kalangan mereka masih rendah.

Perkara kedua yang menarik untuk dibincangkan ialah pendekatan pemasaran sosial. Menurut Romer, Snitzman dan DiClemente (2009), prinsip asas pemasaran sosial menekankan kepada kumpulan sasaran. Oleh yang demikian, bagi setiap kempen pemasaran, aktiviti dan program yang dijalankan haruslah mengambilkira perbezaan di kalangan kumpulan sasaran sama ada dari segi demografi, tingkah laku, sikap dan keutamaan. Hal ini penting supaya matlamat keberkesanan program dan kempen dapat dicapai.

Pelbagai usaha yang boleh dilakukan untuk menggalakkan orang ramai mencintai warisan sejarah. Salah satu pendekatan terbaik ialah dengan menggunakan Pendekatan Teori Pemasaran Sosial. Pemasaran sosial menggambarkan penggunaan prinsip-prinsip dan teknik pemasaran dalam menangani isu-isu sosial. Ia mempengaruhi kumpulan sasaran supaya secara sukarela menerima, menolak, mengubahsuai atau mengabaikan sesuatu perlakuan demi kepentingan individu, kumpulan dan masyarakat keseluruhannya (Kotler et. al, 2002). Pemasaran sosial ialah adaptasi kaedah komersial untuk merencana program bagi mempengaruhi tingkahlaku secara sukarela kumpulan sasaran demi keadaan masyarakat umumnya (Andreasen, 1994). Hal ini sesuai diaplikasikan kepada pendekatan untuk menarik penyertaan masyarakat supaya bersama-sama memelihara bangunan warisan sejarah.

Rajah 3: Kerangka Teori Pemasaran Sosial dan Cara Meningkatkan Kesedaran Masyarakat Terhadap Warisan Sejarah

Sumber : New Zealand Department of Conservation (2009).

Usaha-usaha meningkatkan kesedaran terhadap pemeliharaan sumber warisan sebenarnya terjadi di seluruh dunia. Jabatan warisan bandar Mysore di India telah menjalankan empat aktiviti utama iaitu bengkel, seminar, pameran fotografi dan lawatan ke tapak warisan kepada pelancong tempatan mahupun antarabangsa (Shankar dan Swamy, 2013).

Berdasarkan kajian yang dilakukan oleh sekumpulan penyelidik dalam *Increasing public engagement with historic heritage: A social marketing approach* oleh New Zealand Department of Conservation, (2009), satu pendekatan pemasaran sosial telah digunakan untuk meningkatkan kesedaran masyarakat terhadap warisan sejarah. Kajian ini memfokuskan kepada kumpulan sasaran salah satu etnik di New Zealand. Hasil kajian tersebut beberapa responden dilihat mempunyai kesedaran dan pengetahuan yang lebih baik terhadap warisan sejarah melalui beberapa aktiviti yang telah dan akan dilakukan dari semasa ke semasa.

Manakala berdasarkan kajian yang dilakukan oleh Mohd Radzi, Mohamed Samsudeen, Nur Rashidi dan Elias (2010) mengenai keberkesanan kempen sosial anti-dadah, pengkaji telah menggunakan pendekatan pemasaran sosial. Pelbagai maklumat, aktiviti dan perancangan telah dibuat untuk melihat keberkesanan kempen ini. Hasilnya, dapat dirumuskan bahawa terdapat hubungan yang signifikan secara positif di antara pembolehubah mesej dan maklumat yang disampaikan semasa kempen dengan keberkesanan kempen. Ini menunjukkan semakin menarik cara penyampaian maklumat maka semakin tinggilah keberkesanan kempen.

Berdasarkan pandangan para pengkaji tersebut, jelas bahawa strategi pemasaran sosial telah digunakan secara meluas di seluruh dunia. Walaupun kemungkinan hasil daripada pendekatan tersebut dilihat memberikan impak yang sederhana, namun usaha yang berterusan dan jangka panjang dilihat mampu memberikan keputusan yang lebih positif.

7.0 Kesimpulan

Istana warisan yang sarat dengan bahan sejarah ini wajar diketengahkan dan dianggap sebagai tempat terbaik untuk mengkaji sejarah warisan istana zaman silam. Istana ini merupakan satu-satunya bukti yang menunjukkan pernah wujud sebuah kerajaan beraja di Besut dan ia menjadi lokasi penting untuk pertemuan, perbincangan dan pentadbiran. Oleh itu, penglibatan semua pihak dalam memartabatkan warisan ini haruslah dilakukan. Kesedaran dan kempen mengenai kepentingan warisan sejarah wajar diperhebat menerusi pelbagai pendekatan yang bersesuaian dan berkesan seperti pendekatan pemasaran sosial.

Rujukan

- Abdullah Munshi.(1838). *Kisah Pelayaran Abdullah ke Kelantan*. (tidak diterbitkan)
- Ab Samad Kechot etc (2012) *Pendidikan Warisan di Muzium: Kajian Berkaitan Penggunaan Laras Bahasanya*, Fakulti Sains Sosial dan Kemanusiaan. Universiti Kebangsaan Malaysia . Kuala Lumpur
- Adeniran, A. J., & Akinlabi, F. J. (2011). Perceptions on cultural significance and heritage conservation : A case study of Sussan Wenger 's. *African Journal of History and Culture*, 3(June).
- Ahmad, R. (2002). *Prinsip dan Praktis Pengurusan Penyenggaraan Bangunan*. Kuala Lumpur: Pustaka Ilmi
- A. Ghafar Ahmad (1994 dan 2009). *Treatment of rising damp and replastering at heritage buildings*. Bengkel Bersiri 2009 Konservasi Bangunan Warisan Siri 2: Lepaan Kapur, 17-19hb. Julai 2009, Perak. Dewan Pusat Pelancongan Negeri Perak, Ipoh
- Andreasen, A. R. (1994). Social Marketing: Its Definition and Domain. *Journal of Public Policy & Marketing*, 13(1), 108–114. <https://doi.org/10.2307/30000176>
- Ateljevic, I., & Doorne, S. (2003). Culture, economy and tourism commodities. Social relations of production and consumption. *Tourist Studies*, 3(2), 123–141. <https://doi.org/10.1177/146879760304162>
- Bava, H., Razif, M., & Kadikon, S. (2012). Pengaruh Islam dalam Politik dan Senibina
- Pentadbiran pada Zaman *Jurnal Teknologi. Jurnal Teknologi (Sciences & Engineering)*, 20, 85–88.
- Dr. B. Shankar, D. C. S. (2013). Creating Awareness for Heritage Conservation in the City of Mysore: Issues and Policies. *Ijmer*, 3(2), 698–703. Retrieved from <http://www.ijmer.com>
- Fielden, B. M. (2003). *Conservation of Historic Buildings* (3rd Ed). United Kingdom: Architectural Press.
- Jelanin Harun. Asal-Usul Raja, Negeri dan Adat Istiadat Kesultanan Perak: Beberapa Variasi dalam Pengekalan dan Penyimpangan Sumber Tradisi. *International Journal of the Malay World and Civilisation* 29(1) (2011): 3 – 33.
- Kotler, P., Roberto, N., & Lee, N. (2002). *Social marketing: Improving the quality of life*. Sage Publication (2nd ed.). London.

Li, M. B. Wu, et al. (2008). Tourism development of World Heritage Sites in China: A geographic perspective. *Tourism Management* 29(2): 308-319

Malaysia (2005). Akta Warisan Kebangsaan 2005 (Akta 645), Kuala Lumpur: Percetakan Kerajaan

MacCanell, D. 1976. *The Tourist. A New Theory of the Leisure Class*. New York: Schocken Books

Matheson, Virginia. (1982) Terj. *TuhfatNafis (Karangan Raja Ali Haji)*, Kuala Lumpur: Fajar Bakti.

Muhammad Saleh Haji Awang. (1992). *Sejarah Darullman hingga 1361H (1942M)*, Terengganu: Persatuan Sejarah Negeri Terengganu.

Neumayer, E. 2004. The Impact of political violence on tourism: Dynamic crossnational estimation. *The Journal of Conflict Resolution* 48 (2): 259-281

National Association of Tribal Historic Preservation Officers, USA. 2011. *National Trust for Historic Preservation, USA. 2011*

Normah binti Mohamad (1998) *Tinjauan tentang tahap kefahaman bacaan di kalangan murid-murid tahun 3 di sebuah Sekolah Rendah (Latihan ilmiah)*. Fakulti Pendidikan Universiti Malaya, Kuala Lumpur.

Ossen, Dilshan Remaz and Syed Abdullah Iddid, Syed Zainol Abidin (2010) The Islamic Malay Traditional Towns, Learning Through the Attributes Special Emphasis on Johor Bahru, Malaysia. In: *First International Conference for Urban & Architecture Heritage in Islamic Countries*, King Faisal Conference Hall, Riyadh Intercontinental Hotel Riyadh, Kingdom of Saudi Arabia. 23th-28th May 2010

Paul Box (1999). *GIS And Cultural Resource Management: A Manual For Heritage Managers* UNESCO Bangkok, Thailand

Powell, R. (1994). *Living Legacy*, Singapore, Singapore Heritage Society.

Quan, S., & Wang, N. (2004). Towards a structural model of the tourist experience illustration from food experiences in tourism. *Tourism Management*, 25(3), 297–305. [https://doi.org/10.1016/S0261-5177\(03\)00130-4](https://doi.org/10.1016/S0261-5177(03)00130-4)

Radzi, M., Mohd, B., & Corresponding, K. (2010). Kempen Sosial : Kajian Keberkesanan terhadap Kempen oleh Agensi Anti Dadah Kebangsaan (AADK) Daerah Kuala Muda , Kedah. *Voice of Academia* v.5, 5(1), 97–114.

Romer, D., Sznitman, S., DiClemente, R., Salazar, L. F., Venable, P. A., Carey, M. P., Juzang, I. (2009). Mass media as an HIV-prevention strategy: Using culturally sensitive messages to reduce HIV-associated sexual behavior of at-risk African American youth. *American Journal of Public Health*. <https://doi.org/10.2105/AJPH.2008.155036>

Saharom Ab. Latif , Surea Mamat, Mior Kamarul Baharin, Norizan Kasiran, Zuraidah Ibrahim *Istana Tengku Long*, Besut. Universiti Teknologi Malaysia: Lukisan Terukur. 1982

Samsudin, M. dan S. M. (2013). Pengaruh Warisan Sejarah dalam Industri Pelancongan Langkawi. (*Iman*) 1(1), 2013: 99 - 109 Mohd *International Journal of the Malay World and Civilisation (Iman Iman)* 1(1), 2013: 99 - 109 Mohd Samsudin & Sulong *Iman*) 1(1), 2013: 99 - 109 Mohd Samsudin & Sulong, 1(1), 99—109.

Simpsons, Keith and Associates, L. M. R. (2007). Valuing Heritage in Ireland. *Heritage Council of Ireland*

Thornley, L., & Waa, A. (2009). Increasing public engagement with historic heritage Increasing public engagement with historic heritage A social marketing approach. *Department of Conservation*

Wordsworth, P. (2001). Lee's Building Maintenance Management. Oxford: Blackwell Science.

